

NAMESTO GUCCIJA IN PRADE SEDAJ DAMIEN HIRST?

Enkrat radikalna in vznemirljiva, drugič povsem tradicionalna in konzervativna – sodobna umetnost svoji kontroverznosti navkljub postaja pravi magnet za kapital ter z njim za glamur in zvezdnitvo. | Polona Lovšin

Sreda, 3. avgust 1485:

V kapeli v S. Spirito osemindemdeset forintov petnajst soldov za petinsedemdeset zlatih forintov v zlatu, plačanih Sandru Botticelliju po njegovem obračunu, kot sledi: dva forinta za ultramarin, osemtrideset forintov za zlato in pripravo table in petintrideset za njegov čopič. (povzeto po - Michael Baxandall: Slikarstvo in izkušnja v Italiji XV. stoletja, Začetnica iz socialne zgodovine slikovnega stila).

Toliko denarja je bil dolžan Giovanni d'Agnolo de' Bardi slavnemu florentinskemu slikarju Sandru Botticelliju za poslikavo oltarja v kapeli S. Spirito. Če je le par desetletij prej pogodba med umetnikom vsebovala zgolj zahteve po izbranih barvah, velikosti, natančno določenem motivu, je bil sedaj prvič v zgodovini umetnosti skorajda najvišje ovrednoten slikarjev čopič! To je pomenilo drobno revolucijo; ne delo ne materialni stroški niso postali najvrednejši del pogodbenega razmerja, temveč je bila to roka izbranega slikarja, ki se ji je priznavala posebne vrste izurjenost.

Doba Medičejcev sicer ni izoblikovala klasičnega umetnostnega trga, je pa slikarjem in kiparjem prvič v zgodovini podelila družbeno bolj privilegirani status, umetnine pa prepoznala kot posebno dragocenost. Šele moderni kapitalizem s francosko in z industrijsko revolucijo je to dobrino preobrazil v nekaj avtonomnega (umetniško ustvarjanje je postalo neodvisno od naročil) in hkrati v tržno blago

set odstotkov več kot leto prej. Pri Sotheby so podvojili dobiček iz prodaje in sedaj znaša 1,3 milijarde dolarjev. Naraslo pa je tudi število galerij: leta 2007 jih je bilo v newyorški Chelsea 250, kar je še enkrat več kot leta 2001. Umetnostni trg je pridobil povsem globalne razsežnosti. Je kar dvajsetkrat večji kot leta 1990, pa tudi precej bolj razpršen, s številnimi novimi galerijami, z muzeji in s podružnicami najuglednejših avkcijskih hiš po celem svetu.

V svojo mrežo pa umetnostni trg ne privablja le zbirateljev iz Amerike in Zahodne Evrope, temveč stavi tudi na kupce iz Brazillije, Mehike, Rusije, Bližnjega in Daljnega Vzhoda. Prav njim ustrezajo novi vsebinski konteksti, žanri ter medijska raznolikost sodobne umetnosti, ki je razvila globalni jezik, razumljiv brez umetnostno-zgodovinske podlage. Optimizmu, da bo trg sodobne umetnosti s svojo dinamiko, z razpršenostjo in raznolikostjo obdržal svoj potencial in sijaj navkljub finančni krizi, ne oporekajo niti nekateri galeristi, ki so tri leta po slovitem črnem ponedeljku (Black Monday, 1987) občutili skorajšnji propad umetniškega trga.

Damien Hirst za 50.000.000 £ ... prodano!

Če danes kupiš delo za 200.000 dolarjev, bo v petnajstih letih sploh še kaj vredno? V poplavi umetnostnih sejmom, razstav, bienalov, ki ustvarjajo nove zvezde in sveže trende, pravzaprav ni nobene garancije, da vložek v nakup umetnine finančno tudi obeta. Po besedah

»Kot zbiralec del sodobne umetnosti si deležen posebnega užitka, saj sodeluješ v procesih oblikovanja podobe današnjega sveta.«

(umetniška dela so postala komercialno privlačna). Danes celo v tolikšni meri, da so se estetskim in duhovnim vrednostim pridružila povsem ekonomska in tržna merila. Najizraziteje v svetu sodobne umetnosti, odprtem polju vrednostnega manipuliranja.

Obsedenost z novim

Umetnostni trg doživlja svoj bum in dela sodobnih umetnikov postajajo najvišja dražbena kategorija v zgodovini umetnosti. Kupec je postal drzen kot še nikoli doslej; ne zbira le preverjenih, umetnostno kanoniziranih slikarskih in kiparskih del, temveč tudi dela mladih, celo neznanih, umetnikov, ki tvegajo svoj tržni nastop s svojimi instalacijami, z videi, risbami, tudi z družbeno kritičnimi vsebinami. Raziskave dokazujejo, da so se cene del starih mojstrov 'le' podvojile, del moderne umetnosti potrojile, cene sodobne umetnosti pa so se v zadnjem času kar početverile.

Olav Velthuis je za svojo študijo o trgu sodobne umetnosti zbral naslednje podatke: lani je prodaja del sodobne umetnosti pri Christie's znašala 1,5 milijarde dolarjev, kar je kar petinsedemde-

Petra Watsona se naložba izplača samo kratkoročno kot visoko tvegana špekulacija, visoke dobičke pa je mogoče kovati samo s prodajo del med enim od spektakularnih razcvetov trga. A vendar mnogim uspe.

Tak primer je veliki zbiralec in vplivni oblikovalec umetnostnega trga Charles Saatchi. Leta 1992 je od mladega, sedemindvajsetletnega Damiena Hirsta kupil instalacijo balzamiranega psa v vitrini (The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living) za nekaj manj kot milijon dolarjev, pred štirimi leti pa je instalacijo prodal za več kot osem milijonov dolarjev! Alanu Bownessu se to najverjetneje ne bi zdelo nič čudnega, saj pravi, da je uspeh umetnikov predvidljiv in da se pogoje za njihov uspeh lahko natančno opredeli. Stavi na dejavnike, kot so kritiška in institucionalna prepoznavnost, pokroviteljstvo pomembnega galerista in zbiralca ter ugled v splošni javnosti.

Nemški časopis Capital že vrsto let pripravlja lestvico najuspešnejših in najboljših umetnikov. Kriteriji so jasni: samostojne in skupinske razstave, članki v uglednih umetnostnih revijah in časopisih,

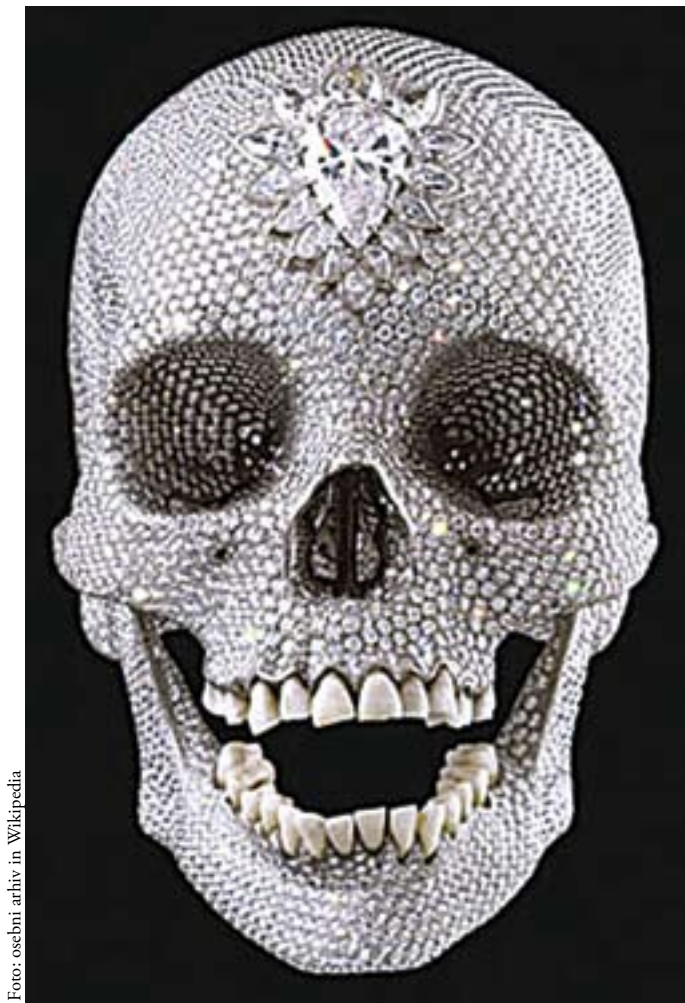

Foto: osebni arhiv in Wikipedia

Delo Damiena Hirsta Človeška lobanja (For the Love of God), ki je okrašena z 8601 diamanti, je bilo lani prodano za petdeset milijonov funtov, kar je najvišja vsota, ki jo je kdaj doseglo delo živečega umetnika.

umeščeno v muzejske zbirke. Tržni adut je umetniško delo avtorja, ki je prisoten istočasno na 'dveh' umetnostnih trgih – na komercialnem (tega tvorijo galerije, umetnostni trgovci, avkcijske hiše) ter na trgu informacij, (ki ga predstavljajo bienali, združenja umetnikov, kuratorji, velike muzejske razstave). Uspešni in izkušeni galeristi se

Cene umetniških del starih mojstrov so podvojile, cene sodobne umetnosti pa kar početverile.

zavedajo, da je slednji zelo pomemben, ker kvantitativnim merilom daje kvalitativno vrednost. Zato nemalokrat ne prodajajo, ampak zgolj umeščajo kupce in umetnine, slednje najraje na najprestižnejše svetovne razstave ali pa kar v zbirke uglednih muzejev. Muzejska kvaliteta namreč podeli umetninim neizbrisljivo priznanje, neminljivost in vrednost, ki jo tudi 'borzni cunami' težko zamaje. Kupce pa razvrščajo na svojo čakalno listo, ki izgine le v hudih finančnih krizah. Galeristu pač ni vseeno, kdaj prodaja, še manj pa komu. Namesto mimoidočega 'umetnostnega potrošnika' raje izbere uveljavljenega zbiratelja, namesto manj znanemu zbiratelju umetnino raje nameni uglednejšemu, medtem ko umetnino proda muzeju brez velikih pogajanj - celo s popustom.

Umetniška kariera Damiena Hirsta, čigar razstavo smo imeli priložnost videti leta 2003 tudi v Ljubljani, vključuje vse omenjene dejavnike, ki botrujejo temu, da je bilo delo Človeška lobanja okrašena z diamanti (For the Love of God) lani prodana za vrtoglavo vsoto denarja v zasebno zbirko.

Več kot sla po imeti

Naložba v sodobno umetnost je lahko tvegano, a hkrati tudi skrbno načrtovano dejanje. Dinamika kupovanja in preprodavanja preoblikuje svet zbirateljstva in vabi novo skupino kupcev z razvitim poslovnim občutkom. Boljši zaslužek sicer obetajo druge vrste naložb, umetnina pač ni delnica z izmerljivo ceno, prav tako ne nudi dividend. Če jo že kaj dela mikavno za vlagatelje, je to predvsem draž preračunavanja (z obilo domišljije) njene tržne vrednosti med realnostjo in potenciali. Vendar umetnost, čeprav nudi precej špekulacijskega manevra, ni klasično tržno blago. Njena finančna vrednost je manj pomembna od njene simbolne vrednosti. Stik z umetnino iz vseh časovnih obdobij je namreč moralna, spiritualna, duhovna in mentalna zaveza, ki prevladuje nad njenimi kvantitativnimi razsežnostmi. Izkušnja s sodobno umetnostjo pa je še posebej edinstvena, saj ob tem pogloblja doživljanje lastnega sveta in časa. Tega se zavedajo tudi pravi umetnostni zbiralci, ki jih v zbiranje del sodobne umetnosti ne ženejo le statusni motivi ali preprosta sla 'po imeti'.

Dakis Joannou, zbiratelj in predsednik Deste Foundation for Contemporary Art, pravi, da si kot zbiralec del sodobne umetnosti deležen posebnega užitka, saj sodeluje v procesih oblikovanja podobne današnjega sveta. »Sodobna umetnost zavezuje zbiralca v intelektualni in estetski izziv; mreža galerij, avkcijskih hiš, muzejskih komitejev, sejmov, umetnostnih dogodkov nudi možnost za udeležbo pri sooblikovanju obrisov naše sodobne kulture,« meni. In ta privilegij nudi prav sodobna umetnost, ki omogoča, da z vključevanjem v njeno mrežo soustvarjaš današnji utrip, da prispevaš k današnjem diskurzu, da začutiš vročico trenutnega duha časa.

Imperativ umetniške avtonomnosti

Svet sodobne umetnosti predstavlja stik sakralnega pridiha s povsem profanimi špekulacijami. Postaja sopomenka za avkcijske rekorde in za umetnikovo bedo istočasno, včasih si drzne dajati prednost kapitalu, ne pa umetnikovi svobodi. **Aleš Debeljak** v svoji knjigi 'Na ruševinah modernosti' opozarja, da je današnji krvoskranski stik kapitala in umetnosti, ki je zbujal strah v obdobju romantike in posmeh v modernizmu, naposled le prišel na dan. Mar umetnost postaja igralna karta ekonomske moči, umetniško delo pa statusni simbol kapitalizma?

Če bomo umetnost cenili kot nekaj avtonomnega, ji dovolili, da povzdiguje enigmatičnost nad banalnostjo, sveto nad scientističnim ter ustvarjalnost nad iznajdljivostjo, nam ne grozi, da bo zaradi pričakovanj kapitala, ki nemalokrat pritiska na umetniško ustvarjalnost, prešla v novo vizualno kategorijo, oropano vseh umetniških potencialov. Umetniško ustvarjanje namreč ni 'geldberuf', temveč poslanstvo; galerist ni prodajalec, temveč mentor; zbiratelj pa ne kupec, temveč ljubitelj. In Hirst ali Barney ne moreta nadomestiti Gucci torbice! ■

Polona Lovšin je umetnostna zgodovinarica, zaposlena v podjetju Riko ter radovedna obiskovalka mednarodnih razstav in prireditev sodobne umetnosti.
